

općenito istočnocrkvenim pitanjem, dok kasnije u njoj postaju sve više zastupljeni teološko-filozofski, socijalni i kulturni sadržaji. Zbor je pružio i značajan prinos razvoju Hrvatskoga katoličkog pokreta početkom XX. stoljeća i promicanju ideologije Katoličke akcije u Bosni i Hercegovini od 1929. godine. Djelatnost zbora nakon 1969. godine očitovala se u održavanju brojnih znanstvenih simpozija, a napose putem lista *Mladi teolog*, pokrenutog 1979. godine. *Ratko Perić* u prilogu »De viris illustribus Vrhbosanske bogoslovije« (311.–349.) podsjeća na 29 svećenika koji su izašli iz sarajevske Bogoslovije, a na osobit su se način istaknuli na vjersko-crkvenom, kulturno-spisateljskom ili svjedočkomučeničkom planu. Za svakog svećenika (neki se pojavljuju u sve tri skupine), donio je kratak životopis, popis važnijih radova, te studija koje su drugi o njima pisali. *Ivan Ćoruša* opisao je knjižnicu travničke gimnazije i Vrhbosanske bogoslovije i upozorio na najvažnije predmetne zbirke i vrijedne ostavštine koje su u njima pohranjene (349.–359.). *Pero Pranjić* je istražio ekonomske prilike u Vrhbosanskoj bogosloviji od njezina osnutka do danas (359.–383.). Sa žaljenjem se osvrnuo na odluku uprave Bogoslovije iz veljače 1945. godine da se, zbog nedostatka hrane, bogoslovi raspuste, ustvrdivši da je to bio koban potez, »jer je prazna zgrada postala upravo meta onih koji su jedva čekali da je se dočepaju« (366.).

U zborniku o Vrhbosanskoj bogosloviji sustavno su prikazane sve teološko-filozofske discipline zastupljene na VVTŠ od njezinih početaka do danas. Stoga, osim već navedenih radova o kolegijima na VVTŠ, valja spomenuti i priloge *Marka Josipovića* (»Filozofija u stogodišnjoj povijesti VVTŠ«, 101.–123.), *Franje Topića* (»Studij fundamentalne teologije«, 169.–175.), *Ante Šarića* (»Studij dogmatske teologije«, 175.–189.), *Ante Brajka* (»Studij prava na Vrhbosanskoj visokoj teološkoj školi«, 189.–195.), *Tome Kneževića* (»Liturgika i liturgijski pastoral«, 195.–211.), *Ismeta Dizdarevića* (»Empirijska psihologija: Sadržaj i potreba«, 211.–221.), *Želimira Puljića* (»Praktična teologija u sklopu teološkog studija«, 221.–231.) i *Ante Pavlovića* (»Studij katehetike na Vrhbosanskoj teologiji«, 231.–239.). Gotovo svi navedeni radovi sadržavaju popis profesora za pojedini kolegij, te pregled priručnika i programa.

Na kraju, na temelju uvida u sadržaje zbornika o Vrhbosanskoj bogosloviji, možemo zaključiti da on donosi niz vrijednih povijesnih podataka o djelatnosti te institucije, kao i značajne biografske i bibliografske podatke o njezinim profesorima. K tomu, svjedoči da su novovjekovna kulturno-prosvjetna i znanstvena postignuća Zapada postigla punu afirmaciju na području Bosne i Hercegovine tek s njezinim utemeljenjem 1890. godine. Njezina pak povijest – posebice žalosni događaji iz 1945. godine, ukinuće u razdoblju od 1946. do 1969. godine, dugogodišnje zatvorske kazne brojnih profesora i današnje progonstvo, ocrtava višestoljetni težak položaj Katoličke crkve na bosansko-hercegovačkom raskrižju kultura i civilizacija. Zbog svega navedenoga zbornik o Vrhbosanskoj bogosloviji preporučujemo ne samo historičarima nego i sveukupnoj vjerničkoj javnosti Crkve u Hrvata.

*Zoran Grijak*

*ĆIRIL PETEŠIĆ, Milan Grlović – prvi predsjednik Hrvatskoga novinarskog društva, Zagreb, 1992., III str.*

Ćiril Petešić, autor životopisa Milana Grlovića, hrvatskoj javnosti je poznatiji kao novinar, premda se potvrdio i kao znanstvenik objavivši više znanstvenih rasprava s temama iz srednjovjekovne i suvremene hrvatske crkvene povijesti te nekoliko knjiga u kojima je

razmotrio povijesnu ulogu Crkve u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske i komunističke Jugoslavije. Sustavno se suprotstavljao objedama o Crkvi u Hrvata u srpskoj historiografiji, unatoč mnogim opasnostima koje su bile s tim povezane. Na objavljivanje životopisa Milana Grlovića potaknula ga je potreba da, kao član Hrvatskoga novinarskog društva, obnovi sjećanje na njegova utemeljitelja i prvoga predsjednika u povodu 140. obljetnice rođenja i ujedno pruži prilog 740. obljetnici grada Križevaca koji je Grlovića uvrstio među svoje zaslužne građane. Knjiga je podijeljena u tri tematske cjeline. U prvoj su iznijeti biografski podaci o Milanu Grloviću na temelju dnevnika sačuvanog u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu i bibliografija njegovih objavljenih (10) i prevedenih (3) knjiga. Drugi dio obrađuje Hrvatsko novinarsko društvo od prve Grlovićeve zamisli iz 1877. godine do njegova osnutka 18. prosinca 1910. godine. Sadržava i prilog s Grlovićevim govorom na osnivačkoj skupštini toga društva i popis njegovih prvih članova. U trećem dijelu objavljeni su životopisi petorice zaslužnih Križevčana (Nikole Zdenčaja, Mirka Ožegovića, Antuna Nemčića, Alberta Ognjana štrige i Franje Markovića) kao izvadak iz najznačajnijeg Grlovićevog djela Album zaslužnih Hrvata XIX. stoljeća (Zagreb, 1898.–1900.). To djelo sa 150 životopisa (48 pjesnika i književnika, 44 znanstvenika, 38 političara i 20 umjetnika) još uvijek predstavlja nezaobilazan biografski leksikon za XIX. stoljeće. Značajan je bio i Grlovićev prinos ediciji Odbora za proslavu pedesetgodišnjice preporoda hrvatske književnosti (Slava preporoditeljem, Zagreb 1885.), u kojoj je priredio glavni prilog »Muževi ilirske dobi (1835.–1850.)« sa 76 životopisa znamenitih iliraca. No, najveće Grlovićeve zasluge autor nalazi u njegovom tridesetpetogodišnjem novinarskom radu tijekom kojega je promovirao dignitet novinarskog zvanja u hrvatskoj javnosti, bio urednik ili član uredništva gotovo svih hrvatskih novina, pokrenuo prvi kulturno-informativni list »Hrvatski svjetozor« (Zagreb, 1877.–1878.), dao prve iscrpne preglede novina u hrvatskim zemljama i hrvatskih novina u inozemstvu i napisao više od dvjesto članaka, najvećim dijelom kazališnih kritika. Promicanjem pak ideje o osnutku Hrvatskoga novinarskog društva, koja se, nakon prvih neuspjeha 1877. i 1888., ostvarila tek 1910. godine, Grlović je dao krucijalan doprinos razvoju moderne hrvatske građanske kulture, jer se razvijeno novinstvo općenito smatra jednim od najvažnijih obilježja modernoga građanskog društva. Petešićevu knjigu odlikuje novinarski stil, no utemeljena je na arhivskim izvorima i opremljena znanstvenim aparatom, pa to ne umanjuje njezinu vrijednost već je samo čini zanimljivijom. Unatoč svome skromnom opsegu zaslužuje pozornost kao vrijedan prilog upoznavanju hrvatske kulturne povijesti na prijelazu stoljeća i kao dokument za proučavanje povijesti hrvatskoga novinarstva, jer donosi do sada neobjavljene podatke o pretpovijesti Hrvatskoga novinarskog društva.

Zoran Grijak

*CTIBOR NEČAS, Pusobeni urednich lekarek v Bosne a Hercegovine v letech 1892–1918, Masarykova univerzita, Brno, 1992., 137 str.*

Upravo u vrijeme kada su se nad Bosnom i Hercegovinom počeli navdviijati zlosutni ratni oblaci, u Brnu je Ctibor Nečas (r. 1913.), profesor Instituta za srednju, jugoistočnu i istočnu Europu tamošnjeg Filozofskog fakulteta završavao svoju knjigu o djelatnosti službenih liječnika u Bosni i Hercegovini na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Nije to knjiga o nekoj posebno važnoj temi političke ili gospodarske povijesti, prije bi se kazalo da je riječ o knjizi (izašla je u biblioteci »Znanost u džepu« u malom formatu) koja obrađuje temu